

तथा—

‘यार्थान्तराभिव्यक्तौ वः सामग्रीष्टा निबन्धनम् ।

सैवानुमितिपक्षे नो गमकत्वेन संमता ॥’ इति ।

इदमपि नो न विरुद्धम् । नह्येवंविधा प्रतीतिरास्वाद्यत्वेनास्माकम-  
मिमता किं तु—स्वप्रकाशमात्रविश्रान्तः सान्द्रानन्दनिर्भरः । तेनात्र  
सिषाधयिषितादर्थार्थान्तरस्य साधनाद्धेतोराभासता ।

यच्च ‘भैम धम्मिअ—’ इत्यादौ ( २०९ पृ. ) प्रतीयमानं वस्तु,

हाभावात्तस्यानुमानं न संभवतीति भावः । इदानीं विभावनादिव्यापारभागित्वेन  
हेतुं विशेष्य व्यभिचारं वारयित्वा व्याप्तिग्रहमुपपादयतस्तस्यैव मतं दूषयति—  
यच्चोक्तमिति । एवंविधानां विभावादिव्यापारभागिनामभिधानं स्वशब्देनोप-  
स्थापनम्, अभिनयो नटचेष्टादिभिरुपस्थापनम् । रसाविर्भावो रसाद्युत्पत्तिः ।  
सुग्रहैवेति । विभावनादिव्यापारभागिविभावाद्युपस्थानं रसाद्याविर्भावव्याप्यमिति  
व्याप्तिग्रहः । श्रोत्रियादीनां तु विभावादेरेवोपस्थितिः, न तु विभावनादिव्यापा-  
रभागिनः, तत्र तादृग्व्यापारास्वीकारादिति न व्यभिचारः । पक्षधर्मता पक्षसत्त्वं  
सुग्रहैवेत्यन्वयः । ‘अहं रामाद्याविर्भावव्याप्यतादृग्विभावाद्युपस्थानवान्’ इति सामा-  
जिकानां व्याप्तिविशिष्टपक्षधर्मताग्रह इत्यवधेयम् । अर्थान्तराभिव्यक्तौ वाच्या-  
दित्रयभिन्नार्थस्य व्यञ्जनया बोधे । वः व्यञ्जनाद्युत्तिं स्वीकुर्वतां युष्माकं सामग्री  
शब्दबोधादिरूपः कारणसमूहः । निबन्धनं प्रधानम् । अनुमितिपक्षे अनु-  
मितिवादिमते तिष्ठतां नोऽस्माकं गमकत्वेन रसाद्यनुमापकत्वेन । दूषयति—  
इदमपीति । नो व्यञ्जनावादिनामस्माकम् । न विरुद्धमिति । अस्माभिरपि  
तादृशानुमानं स्वीक्रियत एवेति भावः । ननु किमधिकं भवान्ब्रवीतीत्यत आह—  
नहीति । न त्वित्यर्थः । स्वस्वरूपेण प्रकाशमात्रेणैव विश्रान्तो विषयीकृतः ।  
सान्द्रस्य निरन्तरस्य आनन्दस्य निर्भरोऽतिशयः । आस्वाद्यत्वेनास्माकममिमत  
इत्यर्थः । तेन तादृशानुमितेरास्वादत्वास्वीकारेण । सिषाधयिषितात् साधयि-  
नुमिष्टात् अर्थात् स्वप्रकाशानन्दरूपात् अर्थान्तरस्य भिन्नार्थस्य रसाद्याविर्भावस्य  
साधनादनुमापनात् । आभासता दुष्टता । इदानीं वस्त्वलंकारयोरप्यनुमानेनैव  
बोधो न तु तदर्थमपि व्यञ्जनाद्युत्तिः स्वीकार्येति व्यक्तिविवेककारस्यैव मतान्तरं  
दूषयितुमुत्थापयति—यच्चेत्यादिपर्यवस्यतीत्यन्तेन । प्रतीयमानं व्यज्यमानं वस्तु

1. अत्रायमाचार्यमहिमभट्टविमर्शः—‘अत्र केनचित् सुकृतिना यूना सह विश-  
म्भसंभोगसुखास्वादलालसया विजने वने विविधकुसुमामोदमुदितमंशुकृति कृतसंके-  
तया कयान्वित कुसुमावन्निचीर्षया अमतो धार्मिकस्य मनोरथपरिपन्थितदेशासादनं

१. ‘निबन्धनी’ क. २. ‘इति’ नास्ति क-पुस्तके. ३. ‘मात्र’ इति क-पुस्तके नास्ति.  
४. ‘रसाद्यादिसंमतस्य’ इत्यधिकं पुस्तकान्तरे.